

הלכות פְּרֻכּוֹת סִימָן מו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לג]

"אָמֵהּ הוּא עַד שְׁלֹא נִכְרָא הָעוֹלָם" (46).

(46) והאם חותמים ברכה זו בשם, הטור כתב שיש לחתום בה בשם, והב"י (ד"ה ואינה) כתב שהוא מחלוקת ראשונים. אמנם, לענין מנין אמירת מאה ברכות, כתב הב"י (סוף ד"ה דתניא) שלסוברים שברכות התורה הן שתי ברכות, יש להוסיף למנין הברכות גם ברכה זו, ודעת הגר"א (מעשה רב אות יא) וכן דעת החזו"א (דינים והנהגות פ"א סי') שיש לחתום בה בשם. מאידך, דמקור חיים (ס"ח ד"ה וברכת) והסדר היום (פירוש לעולם יהא) והמור קציעה (ד"ה ובענין החתימה) כתבו שאין לחתום בה בשם, וכן הכף החיים (סי' מח ס"ק א) כתב שלדעת האר"י ז"ל אין לחתום בה בשם.

ובאופן שמסופק אם בירך ברכה זו, ביקש החזו"א (שם סי"א) מאחר שיוציא אותו ידי חובה, וביקש ממנו שיתחיל מתחילת 'לעולם יהא אדם', כיון שלא היה ברור לו מהיכן מתחילה הברכה.

ואם לא בירך ברכה זו קודם התפילה, הובא בשם החפץ חיים (מעורר ישנים, פרידמן, עמ' קסב) שאחרי התפילה לא יברך, והוסיף שיש שביארו שכונת החפץ חיים דיתהא שיאמרנה אחרי התפילה אך לא יחתום בה בשם, וכן הורה הגר"י קמנצקי (אמת ליעקב הע' 51).

ואונן שהסתיימה אנינותו לאחר זמן קריאת שמע, כתב הפתחי תשובה (י"ד סי' שמא ס"ק יז) בשם שו"ת זכרון יצחק (סי' ו) שלא יאמר ברכה זו, כיון שברכה זו שייכת לקריאת שמע שאנו מקדישים בקריאת שמע את שמו ברבים, וכאן הרי קורא קריאת שמע רק כקורא בתורה.

סימן מז

דיני פְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה

[משנ"ב ס"ק א]

וּמִקְדָּל מְקוֹם פִּינָן שֶׁהוּא לֹא סֶפֶק, לֹא נִכְרָף (1) אֲלֵא בְּרֻכָּת "אֲשֶׁר בְּתוֹרָה" (2).

(1) וביום שיש בו קריאת התורה, כתב הערוך השלחן (סי' שיראה לעלות לתורה ויפטור ספיקו).

(2) ואף שלגבי המסתפק אם בירך ברכת המזון, כתב לקמן (סי' קפד ס"ק יג) שיברך גם ברכה רביעית אפילו שהיא רק מדרבנן כדי שלא יולולו בה, כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ב סי' ג) שלגבי שתי הברכות של ברכת התורה אין לחוש לולול אם יברך רק אחת מהן. והטעם, ששונה ענין של שתי ברכות אלו, שהרי אחת היא ברכת שבה והודאה, והאחרת היא ברכת המצות, ולכן אין לחוש לולול, כמו שאין חוששים כשמזדמן ספק בשתי מצוות כאחת שהאחת מדאורייתא והאחרת מדרבנן שמספק יקיים רק את המצוה דאורייתא, מה שאין כן בברכת המזון שברכת 'הטוב והמטיב' היא מאותו ענין של שלש הברכות הראשונות, ואם לא יברך אותה יבוא לולול בה ויאמרו שדי בשלש הראשונות.

[משנ"ב שם]

דְּהִרְבָּה רְאִשׁוֹנִים הָלֵא הָפֵה הַרְמָב"ן (3).

(3) שכתב (ספר המצוות שכחת העשין עשה טו) שכמו שנצטוונו בברכה אחר כל אכילה, כן נצטוונו להורות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה.

[משנ"ב שם]

או שִׁנְכֵּן לְכַתְּמָהּ בְּכֻרְתָּהּ רְבֵה' לְפָטְרָה (4).

(4) והרצה לצאת ידי חובת ברכת התורה כששומע ברכת אהבה רבה מאחר, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"ו הע' לג) שאינו

יוצא בכך, ורק בברכת התורה יכול אחר להוציא ידי חובה.

ומי שעדיין לא בירך ברכות התורה ושומע את הברכות מהעולה לתורה ומכוון לצאת בזה ידי חובה, דעת הגר"ש אלישיב (פניני תפלה עמ' נא) שיוצא בזה, ואף אין צריך להודיע למברך שיכוון להוציא. אכן, הגר"ח קניבסקי (שיח השדה ברכות יא, ב) כתב שיתכן שיוצא בזה, ולכן צ"ע אם אחר כך יכול לברך בעצמו.

[משנ"ב שם]

וּבְרֻכָּת הַתּוֹרָה בְּצַבּוּר, לְכָלִי עֲלָמָא דְּרַבְּנָן מְשׁוּם כְּבוֹד הַצִּבּוּר, שְׁהֵי כְּדוּר בְּרַךְ בְּשִׁתְּרִיחָה (5).

(5) וכשלא בירך עדיין וקראוהו לעלות לתורה, כתב לקמן (סי' קלט ס"ק לב) שיברך אחר כך רק 'לעסוק בדברי תורה' והערב נא, ולא יברך 'אשר בחר בנו', כיון שכבר בירך ברכה זו כשעלה לתורה.

[משנ"ב ס"ק ב]

שְׁלֹא לְלַמֵּד (6) עַד שִׁכְרָף (7).

(6) ולגבי אמירת פסוקים דרך תחנונים לפני ברכת התורה, כתב לעיל (סי' מו ס"ק כו) שאף שנחלקי בזה השו"ע והרמ"א לעיל (שם ס"ט), מ"מ המנהג לברך תחילה ברכות התורה.

(7) וכשאינו יכול לברך מחמת שהוא אנוס, או שמסופק אם מותר לו לברך, ראה מה שכתבנו להלן הע' 29.

[משנ"ב שם]

וְלִפְתָּן הוֹדָעָה עַל שְׂבַחַת בְּנוֹ וְנָתַן לָנוּ כְּלֵי חֲמֻדָּתָהּ (8).

(8) שכן ברכת 'אשר בחר' הרי היא ברכת הודאה ושבח, אבל ברכת 'אשר קדשנו' כתבו החז"י אדם (כלל ט ס"א) והפני ידושע (ברכות יא, ב ד"ה בגמ') שהיא ברכת המצוות. והלבוש כתב (כ"ו) שבלימוד התורה שהמצוה וההנאה הן אחת, הברכות הן גם ברכות הנהנין וצריך ברכה לפני הלימוד ולאחריו, וברכת 'אשר בחר בנו' היא ברכה ראשונה לפני הלימוד, ואילו ברכת 'לעסוק' היא ברכה אחרונה על הלימוד של אתמול, שהרי לא יכול היה לברך קודם השינה [שהרי מחוייב לעסוק בתורה עד שישתקע בשינה].

והגר"י מבריסק (חידושי על הרמב"ם פ"א מהל' ברכות ה"ז) כתב בשם הגר"ח, שאין ברכת התורה ברכה על קיום המצוה, אלא הוא דין בפני עצמו שתורה צריכה ברכה ונלמד מפסוק [ונפקא מינה שאין צורך עמידה כברכת המצוות, וכן שנשים חייבות בה, וראה עוד להלן בביה"ל סי"ד ד"ה נשים מה שכתבנו בזה].

[משנ"ב ס"ק ג]

וְהַמְחַבֵּר גַּם-כֵּן מוֹדֶה בָּזֶה, אֲלֵא דְסִבְיָא לֵה דְהוּא בְּכָלִל מְקָרָא (9) ולגבי לימוד אגדה כמדרש רבה ולימוד חכמת הקבלה, הסתפק הערוך השלחן (סי"ח) אם צריך לברך קודם הלימוד בהם, שיהיה שהחוב לברך הוא דוקא בספרים שמפרשים את דיני התורה, מה שאין כן אלו שאין עיקרם לדינים והלכות, או כיון שהכל ניתן למשה בסיני צריך לברך גם עליהם. ובכף החיים (ס"ק ג) כתב לברך, שהכל בכלל תורה.

ואם אומר משנה או גמרא ואינו מבין מה שאומר, כתב לקמן (סי' נ ס"ק ב) שאינו נקרא לימוד, וראה מה שכתבנו שם.

והלמוד ספר דקדוק שנצרך ללימוד התורה ונעשה על ידי צדיקים, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' שנו) שצריך לברך, שהוא בכלל תלמוד תורה.

[משנ"ב ס"ק ד]

דְּהִרְבָּה לֹא קְדוּבָה דְּמִי (10).

(10) והשומע דברי תורה, לא הוחר במשנ"ב האם צריך לברך. המשך במילואים עמוד 11

עו באר הגולה

מִזֵּי דִינֵי בְּרִפְתְּ הַתּוֹרָה, וְבוֹ י"ד סְעִיפִים:

שַׁעֲרֵי הַשּׁוֹבָה

פֶּאָר הַיֵּטֵב

עבה"ט. ולקמן מבאר דלענין בה"ת א"צ שילמד מיד ופשיטא דהרהור בד"ת עב"פ לא
אעפ"י שעמיה הוא יושב ומהרהר, שגא יארע איהו ענין שיצטרף להפסיק בשמחה ול

משנה ברורה

הכותב בדבר־ייתורה. עין במשנה ברורה כמה שכתבנו "ולענן מצשה וכו'", הלא מהם הש"י וסגנוֹן אברהם וסגנוֹן" כלם הסכימו דהרי כההרור, ואף דספרי־מגדים מצוד דצריך לקרר, הינו משום דהוא מצוד בסימן סב דלדינא וההור בדבור דמי מדאוריתא, ודלא כפיר חדש, אכל לפי מה שהבאנו שם בסימן סב כדמעט כל הראשונים והאחרונים סוברים הרהרה לאו בדבור דמי מדאוריתא, ובדאי הדין עם הש"י ומגן־אברהם: * **אף־על־פי שזאנו קורא.** ואם הוא כותב ומצמיח וכוונתו רב כדי להורים סמון, אפשר דאפילו בקורא מתכוון שגם אין צריך לקרר, ואין לו בכלל למוד, ועצן בסימן לא במגן־אברהם טעיר קטן ו, וזלפי זה אפילו אם הוא שכי' לכתב סת"ם, דיינא הוא דצריך לקרות בפיו ההדרים שזנח, אפשר דאין לו לקרר על זה ברית בתורה. ועצן בש"י ששכתב דאפילו לדעת המחבר דהתיב הוא בדבור, אם שפלתו הוא רק כדי להורית מון אין זה בכלל למוד; ועש' לרחות, דשם בינו שפנתו הוא רק כדי להורית אין נחשב הכתיבה לדבור, מה שאין כן בדבור ממש אפשר דלא נקטא כפול דבר־ייתורה בכל גזיר, וצריך עיון. ה'ענן מצשה יל' להחמיר או השכים בעלל סת"ם, לקרר ברפת העונן מתחלה ולאמר מתוך הפטוקים שולחנין: * **המתירה בדבר־ייתורה וכו'.** עין במאמר הגר"א שמשקל על זה, וזהלל ההרהר בתורה הוא גם כן מצוה, כדכתב "יהי' בו יומם ולילה"; ובגשמת־אדם וזוהי לרחות הקשיא, ועצן בכנן עולם שמשאי על תשמת־אדם ומסכים להגן"א. אקום מה ומשמש שם מנה דלהגן"א ההרהר בתורה הוא בדבור פקש, ומחמת זה כתב שם דמה ששכתב הרמ"א בסימן סח דמי שלומד על־ידי ההרהר וכו' לית בה אסורא וכו', הוא אויל שישתטו בכאן מבינים שהג"ה למחבר דאפילו בתורה ההרהר לאו בדבור דמי, מה שאין לו לישטט בגמרי' יהיה אסורא אפילו על־ידי ההרהר, וחסדי' הפסק בברכות קריאת שמע. ולעניית דעמי לא כן יפה, דגם הגר"א מודה דאפילו בתורה ההרהר לאו בדבור, אלא דסיכיא לה דגם ההרהר הוא מצוה⁽¹⁾ כדכתב "יהי' בו יומם ולילה", וכן משמע לשונו למעמען בו היטב. ועוד ראיה ברורה לדברי, דאי לאו הכי מאי מקשה הנפלא בשכתב ק"ג ע"א מי אמר רבי יוחנן הרהר לאו בדבור דמי והא אמר רבי יוחנן בכל מקום מטר להרהר בדבר־ייתורה חזי' במית' הטרותין וכו', (המס' [הנאק] נמי כתיב ואיך באו בק' ערות וכו') וכו'. הלא לענן דבר־ייתורה לכלל העור ההרהר בדבור, ואס"כ"א אפילו אם "ולא יראה" קאי עליו, שג"כ ההרהר אסור; אלא ודאי כמו

א (א) ברכת התורה. עין בשאגת-אריה סימן כד דמסיק שברכה התורה הוא מן התורה, ולכן אם נסתפק לו אם ברוך ברכת התורה (ב) ח"ו ומברך. ומכל מקום כיון שהוא לו ספק, (ג) לא יברך⁽¹⁾ אלא ברכת "אשר בחר בנו"⁽²⁾ שהיא המעלה שבברכות. כדאיסא בבגמרא. ועין בשערי-תשובה שהביא בשם קצת אחרונים דסוברין דמספק לא יחזור ויברך. ובאמת קשה מאוד לסמוך עליהם אחרי דהנהגה ראשונים [הלא המה הרמב"ם]⁽³⁾ והחננוך והרשב"א בפרק שלשה שאכלו סוכרים בברכת התורה הוא מן התורה, וידוע שענש מי שאינו מברך על התורה גדול מאוד. אף אם נזכר זה לאחר התפלה שפיר ברוך ברכת 'אחבה ובה', אפשר דיש להקל בזה אפילו אם לא למד תכף לאחר התפלה [נפמ"ג בפתיחה]. ואם יכול לבקש מאחר שיוציאו בברכת התורה, או שיכבדו לכתחלה בברכה 'אחבה ובה' לפטרי⁽⁴⁾ וללמד תכף לאחר התפלה, מה טוב, ובפרט לפי מה שפצאתי אחר-כך בספר מאמר-מרדכי שמביא בשם הלבוש ועלת-תמידי גמ"כ דהוא מדובר, בודאי צריך לזהר לכתחלה לעשות כן. וברכת התורה בצבור, לכלי עלמא דרבנן משום קבוד הצבור, שהרי קבר ברוך בשחרי"ט⁽⁵⁾ [אחרונים]: (ב) מאוד. שלא ללמד⁽⁶⁾ עד שיברך⁽⁷⁾. ויברך אותה בשמחה גדולה, דמצנינו שאמרו חז"ל: 'על מה אבדה הארץ, ויאמר ה' על עונם תורת', ואמרו חז"ל שדבר זה נשאל לנביאים על מה אבדה הארץ, שישאלו היו עוסקים בתורה, ומצנינו שכל זמן שהיו עוסקים בתורה ותר הגדוש-ברוך-הוא על ענותיהם, ולכן לא ידעו על מה אבדה; והקדוש-ברוך-הוא הבוחן לבבות ידע כי אי-על-פי שהיו עוסקין בתורה לא היו עוסקין לשם למוד

התורה אלא כמו שלומדין שאר חכמות, ולכן לא ברכו ברכת התורה, שלא היתה התורה חשוכה בעיניהם, ולכן לא הגנה. ולכן צריך לזהר מאד ולתן הודאה על שבח בנן ונתן לנו כלי הקדושה⁸. גם אמרו חז"ל, שאינו זוכה חס ושלום להיות לו פן תלמיד-חכם עבור זה שאינו נזהר בברכת התורה: **ב** (ג) בין למדרש. והמחבר (ג) גספן מודה בזה, אלא דסבירא לה דהוא בכלל מקרא⁹: **ג** (ד) הפותח. סבירא לה דכתיבה צריך מהרהור, והשעם יש אומרים משום (ד) דעבר מעשה, ויש אומרים, (ס) דדרך הפותח להוציא תבות מפיו בשעת הכתיבה. וכל זה בכוונת ספרים לעצמו דרך למוד ומבין מה שהוא כותב, אבל (ו) סופר המעתיק ואינו מבקש להבין אין צריך לברך דאין זה למוד, וכל-שכן אם כותב איזה פסוק באגרת הקרשות לדבר צחות אין צריך לברך, כיון שאינו מחפזו ללמוד. ולענין מעשה (י) הספיקו האחרונים שלא לסמוך על דעת המחבר לברך על הכתיבה לבדה בכל גווי, שהרי מפל מקום אינו רק מהרהר בדבריתורה, אלא ראוי לכל כותב בדבריתורה שיוציא מפיו קצת זכות, להוציל מברכה לבטלה, אם אינו אומר פסוקי ברכת פהנים או ברכות דאלו דברים אחר הברכה כמו שנוהגין: **ד** (ה) אינו צריך. דהרהור לאו בדבור דמי¹⁰. ולפי זה יש לזהר לאותן (מ) הלומדים בעיון מתוך הספר שיהיו להוציא קצת דבריתורה בפה אחר הברכה, אם אינו אומר פסוקי ברכת פהנים או שאר דברי תורה אחר הברכה כמו שנוהגין: (ו) דיכול וכו'. נראה, דקא לפסח דין בין בפלידינין, דאינו דרך למוד, אבל ללמוד דין בספר בלי טעם, מברך, דלא גרע מכותב [מטה-יהודא בסי' זה]: (ז) לפסק. שהשעם שהוא עקר הדין אינו אלא מהרהר בלבו. והגרא' בבאורו חולק על זה וסבירא לה דלא

שַׁעַר הַצִּיּוֹן

(ב) וכן קמב פרי קדש וסמיאדם ודרגה-סמיים: (ג) שאגת-אריה ודרגה-סמיים: (ד) פרי קדש: (ה) לביש: (ו) פלמדי רבני יונה וסמיאדם: (ז) אחרונים: (ח) הש"ו ומגואברהם והגר"א: (ט) ט"ז: